

s prosenim semenom (*Hirschsamen*). Nemara pa tisto seme ni bilo od prosa, ampak od svinjske dušice (*datura stramonium*, *Stechapfel*), ki igra, kakor znano, v pravdah zoper čarovnice veliko vlogo. Kdor se z mazilom, narejenim iz zdrobljenega semena te hudo strupene rastline, pomaže pod pazduho in še kod drugod, dobi občutke telesne lahkote, vzdigavanja, letanja! Odcedek semena pa vzbuja erotična čuvstva. (Kako prekrasno popisuje tako čarovniško početje Merežkovski v svojem romanu *Leonardo da Vinci!*) Nekoč je otrpnila ženi roka, ko je odstranila tisto, kar je hčerka soseda pomedla po sobi in vrgla na njivo. Morda je šlo tudi tu za čarovnijo s semenom svinjske dušice. Na slične stvari moramo misliti, ko čitamo v pleterskih zapisnikih zagovor toženca, ki je tožen, da naj oškoduje nezakonsko mati in skrbi za njeno dete. Toženec priznava, da se je mnogokrat z nezakonsko materjo spolno združil, odklanja pa vsako odgovornost za to, češ, da mu je pač nekako zavdala, da jo je moral ljubiti.¹

(Dalje prihodnjič.)

KNJIŽEVNA POROČILA

Alojz Kraigher: *Mlada ljubezen*. Roman. V Ljubljani 1923. Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 261 strani. Cena vez. 60 Din.

Pričujoči roman — namenjen očitvidno bolj širokim, površno zajemajočim krogom kot poglobljajočim se in v tvorne potankosti segajočim slovstvenim in socialno-psihološkim uživačem — je dokaj mlačno sprejet od publike izhajal že v skromno rodovitnih vojnih letih 1917./1918. v «Ljubljanskem Zvonu». Zdaj nam ga je pisatelj vsebinsko čisto nedotaknjene in le v prvem delu mestoma (pa prav poredko), a vselej nebitveno jezikovno opiljenega ponudil še v čedni knjižni izdaji.

Pribiti je treba predvsem, da je Kraigher precej tendencijozno pisal to svoje delo ter zlasti kot zdravnik zato položil vanj preveč fizioloških opazovanj in doktrinarskih razmotrivanj o prejako prevladujoči seksualni plati «mlade», a tudi že dozorele ljubezni. Vse premalo pa je vdahnil romanu tistega idealnega, čisto duhovnega zanosa, brezbrežnih sanj in iz srčnih globin izkresanega hrepenjenja, ki išče ljubezen radi ljubezni same, ki se prostovoljno muči ob neodmevajočih nagnenjih in ki smo ga že od nekdanj, od Prešerna do Murna in še dalje, iz knjig in od srca, iz sebe in od sveta, poleg često odločujoče spolnosti podedovali kot prvo dominantno «mlade ljubezni».

¹ V prvem delu te razprave naj se bere na strani 48. namesto: Katoličan Bohorič — pravilno: «Krčan» Bohorič, na strani 51. pa namesto: Leopolda Pacheneckerja — pravilno: Lenarta Pacheneckerja. Slednji je pač identičen s tistim Pacheneckerjem, ki je spisal prvi slovenski katekizem v katoliškem pravcu, na kar me je opozoril g. prof. Prijatelj (glej Glas, Zgod. sloven. slovstva, I., str. 136.).

Pis.

Književna poročila

Pisatelj-zdravnik Kraigher (zdravnik že menda po svojem poklicu prej opazi bolezen nego zdravje) je razgrnil pred nami kopico pestrih, a enostransko osolnjenih in osenčenih slik iz predvojnega ljubljanskega življenja, verjetne, ponajveč samo po vnanjih obrisih posnete, a mestoma jako markantno očrtane prizore in podobe, bogato obilico fizijološko študiranih in bolj po mesu ko po duhu medsebojno zvezanih in privlačujočih se oseb, ki so vse vdano pokorni mejniki in kažipotni pisateljve tendence.

Ideja tega novejšega dela je na odločnejšo pa vsiljivejšo podlago pozidana, z modernejšimi očmi gledana, z mirnejšimi rokami tehtana in v drug milieu prenesena ideja prejšnjega romana, «Kontrolorja Škrobarja» (1914), ideja o vseobvladujočem, neobzdanem in neizbežnem vplivu spolnosti, ki usmerja življenjska pota, prekvaša in zori značaje, krivi in ravna usodo...

Okrog nosilcev glavnega romanovega dejanja, pravnika Toma Žitnika in vzgojiteljice Vere Pavlinove (katerih zanosno zorenje v zvezo vélike ljubezni tvori zamisel in zadatek romana), je spletel avtor cel niz zaljubljenih parov (z neizogibnim «tretjim kolesom»), ki ilustrirajo različne species mlade ljubezni, a vsi monotono težé za istim ciljem. Lahkomiselno in nerazsodno se vdajajo svojim nagonom, razkačenim od burne mladosti. «Kakšna mešanica je človek! Kakor Kant-Laplace-ov kaos je mlad človek; kakor ona začetna stvarniška meglica, iz katere je nastalo vse vesoljstvo. Sreča in nesreča, želja in bojazen, strah in radost, stud in hrepenenje, čednost in grehota, zdržnost in razkošje — vse obenem mu vrvi po duši... Poštenost ali nepoštenost, lepota in dobrotá ali ostudnost in zlodejstvo... kaj se izobliči iz tega kaosa? — In kdo ima to moč, da dá pogon in da nakaže smer razvoju? — In se imaš v oblasti, črviček ne bogljeni, da samsvoj kretaš svojo pot?» Srce in razum v ljubezenskem početju teh pisateljvih marionet le malokdaj najdeta besedo.

Zanimiva je tako zvana boljša moška družba v posebni sobi «pri kostrunu» (pogl. III.) in njena privrtana modrovanja o življenju, ženskah, ljubezni in narodu. Za oris tega pristnega slovenskega oštarijskega omizja je našel Kraigher (dramatik, izboren opazovalec) pomembne barve, odločne besede, gibek, živahen dialog. Poglavlje se čita kot posrečeno dejanje domačega igrokaza. Pisatelj je vtikal v ta gostilniška besedičenja več bleščočih sentenc zdravnika Breznika, po katerih pa se nastopajoče osebe v nadaljnjem kajpada ne ravnaajo. Sploh je po izvestni strani dr. Breznik (morda tudi Drnovšek) edina čisto simpatična osebnost v romanu. Z nekakšnega moralnega prestola gleda na puhlo življensko udejstvovanje in filozofiranje zbranih čestilcev in iskalcev mlade ljubezni. «Prisiljena sramežljivost, zatiranje naravnih čutov, laž in hinavščina — vsa današnja družba je na to udarjena. Sadovi so seveda: histerija in perverznost in drugi surogati zdrave spolnosti. Naša ženska je komaj zrela za ljubimkanje, za koketiranje; sposobnost za ljubezen je strašno redka.» In trdovratno se bori zoper naziranje mlajših članov družbe, ki vedo iz lastne prakse samo, da je ljubezen «organizirana priložnost, slá in nagon, vlačuganje, gola spolnost, izkoriščanje, brezobzirno uživanje itd».

Najjačje poglavje v romanu je deveto: *Prešernova veselica v Zvezdi*. To je na široko zasnovana in izbornó režirana slika. Primerjal bi jo — si licet — podobnim popisovanjem v Zola-ovih in Flaubertovih knjigah. Tudi to je čisto naše. Če pozabiš na enostransko zasnovane ljubezenske zapetljaje, ti vstane pred duhom močna slika praznih praznovanj naših narodnih

Književna poročila

slavnosti: besedno navduševanje, ropotavo deklamiranje, vsesplošna baharija s pijanim koncem. «Mi smo veseljaki in pijanci. Vse nam je samo za zabavo, delo nam je le postranska reč, potrebno zlo. Krčma in kavarne, babe in karte, izlet s pijanostjo in veselica z žretjem, to so naši življenski cilji. In v zadnjih letih smo naravnost podivjali v veseljačenju. Saj mora vse hudič pobrati!»

Do tega poglavja se dejanje razvija polagoma, mirno. Poslej pa se dogodki zgoščajo, množe, zgrinjajo. Pisatelj zavozla roman kar v naglici. Vera in Tomo po mnogih oklevanjih, zapetljajih in burnih borbah s poltenostjo, lahkomišelnostjo in brezbriznostjo prijadrata v pristan vélike ljubezni. Potem še Škrjančkov samomor, dvoboj dveh častnikov (Praznika in Javornika), Breznikova moralna zmaga, Mirina spolna infekcija in beg v Gruberjev prekop (z avtomobilom!) in — konec...

Roman ne zapušča globokih dojmov.

V idejni zasnovi in gledanju je enostranski, v kompoziciji dosti močan, vsebinsko mestoma malce posiljen, skoraj neverjeten, v množinskih prizorih živahen in širok, barvito, plastično in pogumno izrežiran. Dialogi so povprek dramatično prikrojeni, zunanosti oseb točno, značilno in prijemljivo orisane, da stopijo včasih kar žive préd te. (Mira str. 33., Vera str. 78., Tomo str. 7. itd.).

Kraigherjev jezik je to pot enostaven, brez smelih metafor in individualnih lepôt, dosti gladko tekoč, mestoma malomaren, brezbarven, neopiljen, skoro neslovenski. Nekatere krajine in občutenske slike je pisatelj zajel v lapidaren, prostrane poglede odpirajoč slog. Takó tivolsko promenado. «Prijeten hlad je pod košatimi kostanji. Pogled počiva na valujočih travnikih na obeh straneh, na lepih črtah sosednih drevoredov, na kipeči zelenini gozda v ozadju. Bela pot se vzpenja z lahnim hrepenenjem proti parku — kakor bi vabila iz mesta v tihi gozdni mir. Gluščči trušč od zabavišča sém, križajoči se glasovi lajn, kričavi in sirovi... Rezek zvonec tu in tam, žvižg železniškega stroja... In sinji blesk neba nad vsem...» Ali pa jutro na Večni poti (str. 241.) in Tomove notranje boje (str. 146. in 222.). Drugače pa roman ne gane, ne zgrabi, ne potegne za seboj.

Dr. Pavel Karlín.

Euripides: Bratski spor (Phoinissai). Žalna igra v petih dejanjih. Preložil A. Sovrè. Nova knjižnica, 9. 1923. Založila in izdala «Nova Založba» v Ljubljani. Str. 112.

V Pragi igrajo Aristophanove komedije in Sophoklejevo Elektro. Gledališče je razprodano, uspeh sijajen. Čehi, ki jih moramo prištevati k najmodernejšim in najnaprednejšim narodom v vsakem oziru, segajo po klasičnih delih starih Grkov — znak, da klasična dela niso zastarela. Zastarela pa niso in ne bodo, ker so res klasična vsebinsko in oblikovno, ker so prave, resne umetnine. In pa zdeti se mi hoče, da čutimo duševno potrebo, da gremo v razpasenem materijalizmu črpat stalne vrednote, zlahtnejše sokove k viru svoje kulture.

Pri nas smo dobili lani Kralja Oidipa, letos Bratski spor, kakor je Sovrè prav dobro naslovil Euripidove Phoinisse, da označi vsebino tragedije, katere izvorni naslov — po zboru phoiniških deklet — res Slovincu ničesar ne pove. Ta tragedija sicer ni najboljša med Euripidovimi tragedijami, dasi spada med najboljše, a prav je, da se jé prevajalec lotil prav nje, ker zaključuje kralja Oidipa in slika propast thebanske kraljeve hiše, s katero nas je seznanil «Kralj Oidipus». Zadovoljni smo s tem zlasti, ker upamo in smo prepričani, da nam bo Sovrè prevel še ostalo.